

A FÖLDMŰVESEK TÁRSULÁSÁNAK ÉS A TÁRSULÁS FEJLESZTÉSÉNEK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

A földművesek társulásáról szóló tartományi törvény életbelépése óta széles körű társadalmi-politikai, öngazgatási és szakmai tevékenységnek lehettünk tanúi és részesei Vajdaság szerte. A tevékenység célja a földművestársulás serkentése, a kérdések rendezése, a magántermelők bekapcsolódása a szocialista öngazgatási-termelési folyamatokba, az agrárpari komplexum társultmunka-szervezetei által.

A XI. pártkongresszus, Szerbia Kommunista Szövetségének VIII. kongresszusa és a XVI. tartományi pártértekezlet elemző-bíráló helyzetfelmérése és a határozatokban foglalt feladatok lényegesen előmozdították és serkentették ezt a tevékenységet. A Kommunista Szövetséggel az élen valamennyi szubjektív erő szervezett tevékenysége lehetővé tette, hogy a Társult munka törvényével összhangban sikerrel oldjuk meg a földművestársulás és az agrárpari komplexum átszervezésének alapvető problémáit, nemcsak jogszabályügyi szempontból, hanem annál sokrétűbben. Megteremtettük a parasztság, a társult földművesek és a munkásosztály szorosabb egységének feltételeit szélesebb alapot teremtve ahhoz, hogy a társult földművesek bekapcsolódjanak az öngazgatásba, amely termelési viszonyaink alapját képezi.

Ez a tevékenység a különböző körzetekben és különböző társultmunka-szervezetekben más-más eredménnyel járt, ami elsősorban attól függött, hogy a munkaszervezet és más társadalmi-politikai erők hol, hogyan és milyen mértékben angazsálták magukat ezen a téren, de függött a körzetenként meglévő különböző feltételektől is. A jelenlegi helyzetfelmérés még nem teljes. Átfogóbb értékelést a későbbiekben adhatunk, ha majd hiánytalan adatokkal rendelkezünk az áttranszformálódás eredményeiről és a törvény alkalmazásáról.

Az elmúlt egy év során közvetlenül is szembetaláltuk magunkat számos olyan kérdéssel, amely kulcsfontosságú az agrárpari komplexum átszervezésére, a földművesek társulására és további öngazgatási szervezkedésére nézve. A bevezetőben elsősorban a transzformáció kvanti-

tatív elemeire szeretnék rámutatni, az elért eredményekre pedig néhány alapvető mutatószámmal utalok.

A kvalitatív társadalmi változások, amelyekkel a földművestársulás további tartalmának és viszonyainak kidolgozásakor számolni kell, néhány csoportra oszthatók.

— Ezek mindenekelőtt a társadalmi-gazdasági rendszerben és társadalmi-gazdasági viszonyokban bekövetkező változások a Társult munka törvényével összhangban. Az újratermelés néhány lényeges pontján csökken az állam közvetlen befolyása. Szerepét az öngazgatásilag szervezett társult munka veszi át. De ez a folyamat igen lassú. Így például a primáris elosztás terén az árak társadalmi ellenőrzése révén az állam még igen erősen befolyásolja a gazdasági effektusokat, az élelmiszertermelők akkumulatív és újratermelési képességét. Ehhez hozzáadhatjuk még a rendszer hiányosságából eredő nehézségeket (nem hoztuk meg az ártérítményről, valamint a bővített újratermelésről szóló törvényt stb.).

— Az utóbbi években jelentős strukturális és kvalitatív változások történtek az agráripari komplexumban, mindenekelőtt a nyersanyagtermelők és feldolgozók árutermelésének mennyiségét és struktúráját illetően. Ebben a viszonyban a nyersanyagtermelés átszervezése és növekedése szemelláthatóan lassúbb ütemű.

— Észrevehetően megváltoztak a piaci viszonyok is. Az élelmiszeripari kapacitások fejlesztését — különösen az ország fogyasztói körzeteiben — nem követte a nyersanyagtermelés megfelelő növelése. Ez újabb ellentéteket teremt és élez ki a piacon. Egyre nyilvánvalóbbá válik a kivitel szükségessége mind a tartomány általános fejlődése miatt, mind az agráripari komplexum gyorsabb fejlődése miatt. Be kell kapcsolódnia a nemzetközi árucserébe és munkamegosztásba is.

— Végül, a földművestársulás szempontjából jelentősek a magánszektorokban tapasztalható intenzív változások is. A magángazdaságokban az árutermelés győzedelmeskedik. A termelők körében mind kifejezettebb a szakosításra való törekvés, ami a munka és termelőeszközök szerkezetének megváltozását vonja maga után. Lényegesen javult a magángazdaságok technikai felszerelése. Fokozatos gazdasági és szociális differenciálódás is érezhető. Az elmondottak és egyéb momentumok új körülményeket teremtenek, és döntően meghatározzák, formálják a földművesek érdekeit az egymás közötti társulás és a társultmunka-szervezeteivel való szorosabb öngazgatási együttműködés terén.

Ilyen körülmények között a földműves gazdaságok termelési képességeinek növelése, társadalmi szervezettsége, öngazgatási tervszerű fejlesztése az agráripari komplexum egészének szempontjából is egyre kihangsúlyozottabb szükségszerűségként jelentkezik. Az agráripár és a földművesek fejlődésének egymástól való függősége mind nyilvánvalóbbá válik.

Ezt a tényt külön is ki szeretném hangsúlyozni, mert a gyakorlat és a földművestársulás iránti viszonyulás az érdekek természetéről és skálájáról alkotott tudat nem mindenütt azonos. Némelyek szerint a mező-

gazdaságban a nyersanyagtermelés feltételei korlátozottak, és emiatt nem szentelnek kellő figyelmet a magángazdaságok társulás és társadalmi szervezettség útján történő fejlesztésére, termelési kapacitásai növelésére.

Itt ki kell hangsúlyozni azt a tényt is, hogy tartományunkban az utóbbi néhány év során az élelmiszeripar nyersanyagellátása terén nőtt a társadalmilag szervezett magángazdaságok nyersanyagtermelő jelentősége. Az ötéves tervidőszakban az 1975. évi 41,1 százalékról 1978-ban 51,1 százalékra növekedett a társadalmilag szervezett magántermelők részvétele az össz mezőgazdasági nyersanyagok termelésében. Tehát a magángazdaságokból származó terményfelesleg több mint 50 százalékos részarányal szerepel a tartományi élelmiszeripar nyersanyagellátásában. A termelés és terményfelesleg növelésének megvannak a további feltételei. A termelési technológia, a termés hozamok, az árutermelés foka a magángazdaságokban ugyanis rendkívül egyenlőtlen. A tartalékokat pedig éppen a társulással és a kooperáció különböző formáival lehet a leg-rövidebb időn belül aktivizálni.

Ezek a körülmények utalnak a leginkább a földművesek és az agráripari társult munka érdekeinek egységességére a föld, az eszközök és a munka társításának fejlesztésében, kibővítésében és minőségi erősítésében. Az így kialakuló viszonyok szövevényében a parciális érdekek eredményesebb egyeztetése csak a földműveseknek a termelési viszonyokba való bekapcsolódásával, vagyis az agráripari komplexum integrális egészet alkotó öngazgatási viszonyaiba, döntéshozatalába való bekapcsolódásával valósítható meg.

A társastermelési tmasz-oknak a Társult munka törvényével összhangban történő átszervezéséről folytatott nyilvános viták során bebizonyosodott, hogy a földműveseknek kihangsúlyozott érdeke az öngazgatási döntéshozatalba társulás útján való bekapcsolódása, de ugyanúgy az is, hogy az öngazgatási társulásban a viszonyokat és a tartalmat a magángazdaságok termelésében előállt reális szükségletekkel összhangban kell kidolgozni és kialakítani. Tény, hogy a magángazdaságok rétegződése folytán különböző a termelők társulás iránti igénye és érdeke is, a közösségvállalás foka pedig leginkább a gazdaság termelési tényezőinek fejlettségétől függ. A fejlődéssel párhuzamosan egyre több olyan probléma jelentkezik, amelyet a magántermelő hosszú távon és optimálisan csak a munka társításával oldhat meg. Egyelőre számolnunk kell azzal, hogy a kooperáció eddigi formái a földművesgazdaságok egy jelentős hányadának termelési, azaz együttműködési szükségleteit elégíti ki. Ugyanakkor azonban növekszik a technikalig jól felszerelt, szakosított árutermelőknek a száma, akik rendkívül érdekelték abban, hogy a további fejlődés társadalmilag szervezett és terszerű legyen, mert ezzel csökken a szervezeten piac okozta veszély, jobb lesz a kapacitások optimális kihasználása, növekszik a munkatermelékenység és jövedelem, egy szóval stabilabb lesz a fejlődés. A földművestársulás szempontjából fontos továbbá a munkamegosztás újabb elemeinek kidolgozása. Számos gazdaságban ugyanis gondot okoz a munkaképes családtagok teljesebb an-

gazsálása, munkaerejének kihasználása. A földterület nagysága, a gazdaság termelési föltételei ezt nem teszik lehetővé, és ezzel együtt a termelékenység, valamint a jövedelem növelését sem a gazdaság keretein belül. A kérdés társulással oldható meg, mert amíg egyes magángazdaságok úgymond munkaerőfelesleggel rendelkeznek, nem kevés azoknak a gazdaságoknak a száma sem, amelyek munkaerőhiánnyal küzdenek, és emiatt érdekük a társulás.

Fontosnak tartom megemlíteni, hogy egyre több az olyan társultmunka-alapszervezet, amely fejlesztési terveiben számít a magángazdaságok termelésére. Ennek az irányvonalnak a jövőben győzedelmeskednie kell, mert aligha képzelhető el a társulás tartalmának kibővítése az agrár-ipari és magántermelők egységének erősítése a világosan megfogalmazott gazdasági motívumok, a termelőkéesség kihasználásának lehetőségei és a befektetett munka jövedelmi valorizálása nélkül.

A továbbiakban arra szeretnék rámutatni, hogy a társastermelési tmsz-ok nem öncélúak, nem önmagukért vannak, hanem hogy általuk a földművesek öngazgatási szervezkedés révén bekapcsolódjanak a reprodukciós folyamatokba, tágabb értelemben az agrár-ipari komplexumba.

Az átszervezés folyamán a társastermelési alapszervezetek száma nem változott lényegesen. Néhány községben több kooperációs szervezet megszűnt létezni, ugyanakkor más községekben, ahol úgy ítélték meg, hogy a feltételek kedvezőek, újabb társastermelési munkaszervezetek létesültek. Tekintettel, hogy még mindig vannak olyan társastermelési alapszervezetek, amelyek tevékenységükkel több települést fednek, valamint hogy a 451 település közül négyszáznak van társastermelési tmsz-a, vagy legalábbis társastermelési egysége nem ítéltető kedvezőtlenül a tárult földművesek és társastermelők öngazgatási szervezettége. A gazdasági potenciál további erősítésével és a társulás tartalmának skálájának kibővítésével egyidőben a kooperációs egységeknek a földművesek öngazgatási szervezetévé kell átalakulniuk.

Az átszervezés során a földművesek öngazgatási szervezkedésében nagyfokú unifikálás jelentkezett. A legtöbb településen a társastermelési társultmunka-alapszervezet a kooperánsok társultmunka-alapszervezetévé transzformálódott. Voltak települések, ahol kezdeményezés indult földművesszövetkezetek megalapítására, de ezt nem csinálták következetesen végig. Úgy tűnik, hogy a földművesek öngazgatási szervezetségének ilyen nagyfokú egyoldalúsága nem akceptálja kellőképpen a némely településen jelentkező specifikus érdekeket, ezért a továbbiakban — mindenekelőtt ott, ahol erre már eddig is igény mutatkozott — a szükségleteknek és érdeklődésnek megfelelően létre kell hozni a földművesszövetkezeteket.

A társastermelési alapszervezetek átszervezése során végzett bíráló elemzések és felmérések során jelentkezett néhány olyan probléma, amelynek megoldása lényegében befolyásolhatja a földművesmunka további társadalmasításának folyamatát. A társastermelési alapszervezetek jövedelmét majdnem kizárólag a forgalmazásból és a szolgáltatásokból

származó bevétel adta, a közös termelés a tmasz jövedelmének jelentékeny hányadát alkotta. Az átszervezés után is fontos helyet kap az áruforgalmazásból származó jövedelem, de már nem lehet olyan mellékes a földművesekkel együttesen végzett munka és a termelésből származó közös jövedelem sem. Mindez szükségessé teszi az öngazgatási tervezés metodológiájának és a közös jövedelem elosztása mércéinek kidolgozását. Az előbbivel párhuzamosan a forgalmazásból származó jövedelem elosztásánál is túl kell haladni a kereskedelmi árrés elvén alapuló viszonyokat. A kereskedelmi árrés csökkentése, vagy növelése az eladási és vételárak változtatása nélkül nem eredményezhet minőségi változásokat. Az agráripari komplexum e részének csökkentett újratermelési képességét részben az élelmiszertermelés jövedelemszerzési feltételeinek rosszabbodása befolyásolja, a primáris elosztás helyzetének rosszabbodása, de részben az agráripari munkaszervezeteken belüli rendezetlen jövedelmi viszonyok is. Másutt viszont a korszerűtlen felszerelés és káderhiány okozza a társastermelési tmasz-ok felhalmozóképeségének csökkentését.

A földműveseket pedig éppen az motiválhatná a tartósabb együttműködésre, a közös kockázatvállalásra, ha a társadalmi tulajdon részaránya növekedne és erősödne a mezőgazdasági termelésnek ezen a területén, más szóval növekedne a társastermelési tmasz-ok felhalmozó és újratermelési képessége. A legtöbb tmasz nem biztosíthatja a bővített újratermelés minimális feltételeit sem, nem beszélve arról, hogy saját eszközeiből fedezzen, vagy támogasson bizonyos beruházásokat. A helyzet azt eredményezi, hogy szegényes a társult földművesek és munkások öngazgatásának anyagi alapja. Nincs mód a társastermelők gazdasági és szociális biztonságának lényegesebb növelésére, amely a társadalmi tulajdonra támaszkodhatna, arra a társadalmi tulajdonra, amely a társastermelők jövedelmének társadalmsítása révén valósult meg. Pótesztközöket kell angazsálni az osztársadalmi akkumulációból, hazai és külföldi kölcsönökből. A zöldterv eszközeit is gyakran egyoldalúan használtuk fel, és a hangsúlyt arra összpontosítottuk, hogy a zöld hitelkeret felhasználásával erősödjön a magángazdaságok anyagi alapja, javuljon a technikai felszereltsége, és ugyanakkor nem fordítottunk kellő gondot arra, hogy éppen ezeknek a hiteleszközöknek a révén megváltoztassuk a termelési viszonyokat is. A jövőben a beruházási politikai kidolgozásokor és érvényesítésekor talán éppen ezt a szempontot kellene a leginkább figyelembe venni. Az investíciós politikának erősítenie kell a társult földműves reprodukciós képességét, de nem a gazdaságok annyira a gazdaságok újratermelési eszközeinek korszerűsítésével, mint amennyire az egész újratermelés alapjának megváltoztatásával — a társadalmi tulajdon és társult munkához való közeledésével.

A társastermelési tmasz-ok átszervezéséről folytatott nyilvános vitában hangsúlyt kapott a káderkérdés is. A földműves társulás fejlesztése szempontjából fontos, hogy minden környezetben erőfeszítéseket tegyünk a felmerülő problémák eredményesebb áthidalására. Eközben —

egyéni véleményem szerint — nem elegendő csupán a foglalkoztatottak képzettségének a struktúráját szem előtt tartani, hanem a problémát az optimálisabb munkamegosztás szempontjából kell vizsgálni a társult földműves, a kooperációs tmsz foglalkoztatottjai, a munkaszervezet közös szakszolgálata és az összetett társultmunka-szervezet szemszögéből. A társadalmi szektor alapszervezeteitől eltérően a társastermelési tmsz-ban a termelési funkciókkal, a termelési feladatokkal, vagy ezeknek többségével a társult termelőket kell megbízni lehetőséget teremtve ezzel a földművesek teljesebb foglalkoztatásához és jövedelmük növeléséhez. A társastermelési tmsz-ban, a munkaszervezet közös szakszolgálatában és az összetett társultmunka-szervezetben foglalkoztatottak optimálisabb munkamegosztásával is megteremthetjük a szakemberek jobb kihasználásának feltételeit egyidejűleg csökkentve a társult földművesek jövedelmére háruló terhet, nyomást. Természetesen ez nem jelenti a káderprobléma jelenlétének megszüntetését, amely — 190 társastermelési tmsz helyzetének vizsgálata alapján — válságosnak mondható. A 190 társastermelési alapszervezetben a foglalkoztatottak több mint 50 százaléka nem rendelkezik semmilyen szakképzettséggel, vagy csak betanított munkás, esetleg általános iskolai végzettsége van. Ugyanakkor az okleveles mezőgazdászok, közgazdászok, gépészmérnökök, állatorvosok és más egyetemi végzettséggel rendelkező szakemberek száma az 5 százalékot sem éri el.

A szakembergárdának a fejlődésben játszott szerepére és jelentőségére való tekintettel igen kívánatos lenne konkrét intézkedésekkel változtatni a helyzeten a társult munkának ebben a szférájában. Az intézkedések azonban nem lehetnek mindenütt azonosak. A fejlesztési programokat, a szükségleteket és a lehetőségeket kell alapul venni. Nem téveszthető szem elől ezenkívül a társastermelési tmsz káderszükségleti és -besorolási szabályzata, a gyakornokok alkalmazásáról szóló politika, a káderproblémák megoldását célzó ösztöndíjazás a munkaszervezet, vagy összetett társultmunka-szervezet keretén belül stb. Egyes kooperációs tmsz-okban — mint átmeneti megoldás — felülvizsgálható az anyagi helyzet szolidáris úton való rendezésének lehetősége is.

Véleményem szerint a társastermelésben foglalkoztatott káderek többsége becsületesen fáradozik a társulás céljainak megvalósításán. De nem lenne teljes a kép, ha nem említenénk meg, hogy nincs mindenütt kellő szinten az öntudat, és imitt-amott a csoportérdeki, a technobürokratikus és konzervatív magatartás is felüti a fejét. Nem kétséges ezek negatív hatása a társulás fejlődésére, még akkor sem, ha legtöbbször elszigetelt jelenségként tapasztaljuk őket.

A társastermelési tmsz-oknak a Társult munka törvényével összhangban történő átszervezése a legtöbb helyen egybeesett a társulásról szóló hároméves szerződés lejártával. A referendumon a termelők többsége az átszervezés mellett döntött. Ugyanakkor közülük sokan mégsem hosszabbították meg a társulásról szóló szerződést. A társulásról szóló szerződések aláírása még folyamatban van, és így a helyzet napról-napra

változik. Tény, hogy egyes környezetekben lényegesen csökkent a társult termelők száma. Időszerű lenne ennek okait felülvizsgálni.

A társastermelési tmasz-ok átszervezése, néhány kivételével, határ-időn belül sikeresen fejeződött be. A viszonyok tényleges változtatása azonban csak most kezdődik. Ezeknek alapját a jól kidolgozott fejlesztési programok alkotják, amelyek meghatározzák a társult termelők helyét, szerepét és jövedelemszerzésének föltételeit az agráripari komplexumban. Folyamatban van a tartomány következő öt éves tervidőszakára vonatkozó terv kidolgozása; ez pedig alkalmat ad arra, hogy a vázolt feladatokat részletesen is kidolgozzuk, és azokat belefoglaljuk Vajdaság következő társadalmi tervébe.

Az élelmiszertermesztők helyzete a primáris elosztásban, tehát az árpolitika, a hitelpolitika, a szükségleteken alapuló termelési szerződések megkötése, az árutartalékok sikeresebb funkcionálása, az adópolitika és a bővített újratemelési politika, egyszóval a szilárdabb alapokon nyugvó, határozottabb mezőgazdasági politika, valamint a társultmunkaszervezeteiben és társadalmi-politikai közösségekben foganatosított egyéb intézkedések fontos tényezői a földműves társulás fejlődésének. Ezért fontosnak tartom, hogy a helyzet felmérésekor és a további akciók meghatározásakor vázoljuk mindazokat az intézkedéseket, amelyeket a társultmunka-szervezetekben — és tovább menve — a társadalmi-politikai közösségekben kell foganatosítani a cél érdekében.

Rezime

Aktuelna pitanja daljnjeg procesa udruživanja zemljiornadnika

U proteklih godinu dana vođena je u nas široka društveno-politička akcija na daljnjem podsticanju udruživanja zemljiornadnika. Rezultati ove široke akcije su, posmatrano regionalno, veoma različiti. Činjenica je međutim, da danas djeluju mnogi faktori koji bitno utiču na interese i potrebe za međusobnim udruživanjem i širim samoupravnim povezivanjem zemljiornadnika u sistem udruženog rada i agroindustrijskog kompleksa. Interes je obostran i važan kako za individualne proizvođače tako za poljoprivredne organizacije udruženog rada.

Jer, društveno organizovana proizvodnja individualnog sektora zadnjih nekoliko godina dobiva na svom značaju sa stanovišta obezbeđenja sirovina za reprodukciju potrošnju u pokrajini.

Rasprave, koje su vođene pokazale su da zemljiornadnici imaju naglašen interes za uključivanje u proces samoupravnog odlučivanja putem udruživanja. Sve je veći broj takvih organizacija udruženog rada, koje u okviru programiranja potpuniije računaju na potencijale zemljiornadničkih gazdinstava. Ostvarivanje ciljeva udruživanja zahteva međutim rješavanje mnogih, dosad još nerješjenih pitanja u vezi s tim.

Treba otvoriti proces bržeg jačanja društvene svojine a kooperativnim organizacijama, posvjetiti veću pažnju angažovanju investicionih sredstava na privatnim gazdinstvima, riješiti kadrovska pitanja u tom djelu poljoprivrede itd.

Zusammenfassung

Aktuelle Fragen der weitem Entwicklung des Einigungsprozesses der individuellen Landwirte

Im letzten Jahr, wurden bei uns kräftige gesellschaftspolitische Aktionen durchgeführt, um die Vereinigung der Landwirte zu ermuntern. Die Resultaten dieser Aktionen sind-regional gesehen- sehr verschieden. Es ist indessen unbestritten, dass heute sehr viele Faktoren, wesentlich auf die Interessen und Bedürfnisse der Landwirte, einwirken, die Vereinigung durchzuführen, und sich mit dem Agrar-industriekomplex der socialistisch selbstverwaltend organisierten vereinigttem Arbeitssystem zu verbinden. Diese Interessen sind, sowie für die Landwirte, als auch für die Organisationen der gemeinschaftlichen Arbeit wichtig, und beiderseitig.

Die gesellschaftlich organisierte Produktion der individuellen Landwirte, hat nämlich in den letzten Jahren sehr viel an Bedeutung, für die Sicherung der Rohprodukte für die Weiterverarbeitung in der Vojvodina zugenommen.

Alle bisher gefürten Erforschungen bewiesen, dass die Landwirte ein ausgeprägtes Interesse daran haben, sich in die selbstverwaltenden Entscheidungsprozesse, durch Vereinigung Ihrer Arbeit. Ausrüstungen und Felder anzuschließen. Es gibt jeweils mehr und mehr solcher gemeinschaftlichen Arbeitsorganisationen, die in Ihre Entwicklungsprogramme, die Produktionspotenzialen der individueller Wirtschaftseinheiten eingeschlossen haben. Um die Ziele der der Vereinigung der individuellen Landwirte zu erreichen, müssen jedoch, noch viele, bis jetzt noch nicht gelösten Probleme gelöst werden.

Man muss ein Prozess der Stärkung des gesellschaftlichen Eigentums in den kooperativen Organisationen eröffnen; mehr Achtung dem Engagement der Investitionen in individuelle Landwirtschaftsbetriebe anwenden, und die Besorgung entsprechender Arbeitskräfte in diesem Teile der Landwirtschaft durchführen.